

OSSKÓ JUDIT

Szentek és kárhozottak temploma

*A felső-krisztinavárosi
Makovecz-tervek sorsáról
a kezdetektől*

A felső-krisztinavárosi templom rajzait 2005-ben láttam először. Makovecz Imre Kecse utcai irodájának rajzasztalán feküdtek. Elragadtatott kérdéseimre, hogy hová készül ez a fantasztikus épület, Imre azt felelte, hogy két évvel korábban a XII. kerületi önkormányzat meghívásos pályázatot hirdetett az Apór Vilmos téren a két világháború között elkezdett, de soha be nem fejezett templom helyére építendő új tervezésére...

Hetvenedik születésnapja alkalmából 2005-ben portréfilmet forgattunk Makoveczről és az életmű fontos műveiről: a paksi templomról, az egri uszodáról, a piliscsabai Stephaneumról, a makói Hagymaházról, a csíkszeredai és a vargyasi templomról. A sevillai világkiállítási pavilon világraszóló sikerét a korábbi filmünkben idéztük fel, de a felső-krisztinavárosi templom tervéről addig soha nem hallottam. Következzen egy részlet ebből a születésnapra portréfilmből, Makovecz Imrénének feltett kérdéseimből s az általa adott válaszokból!

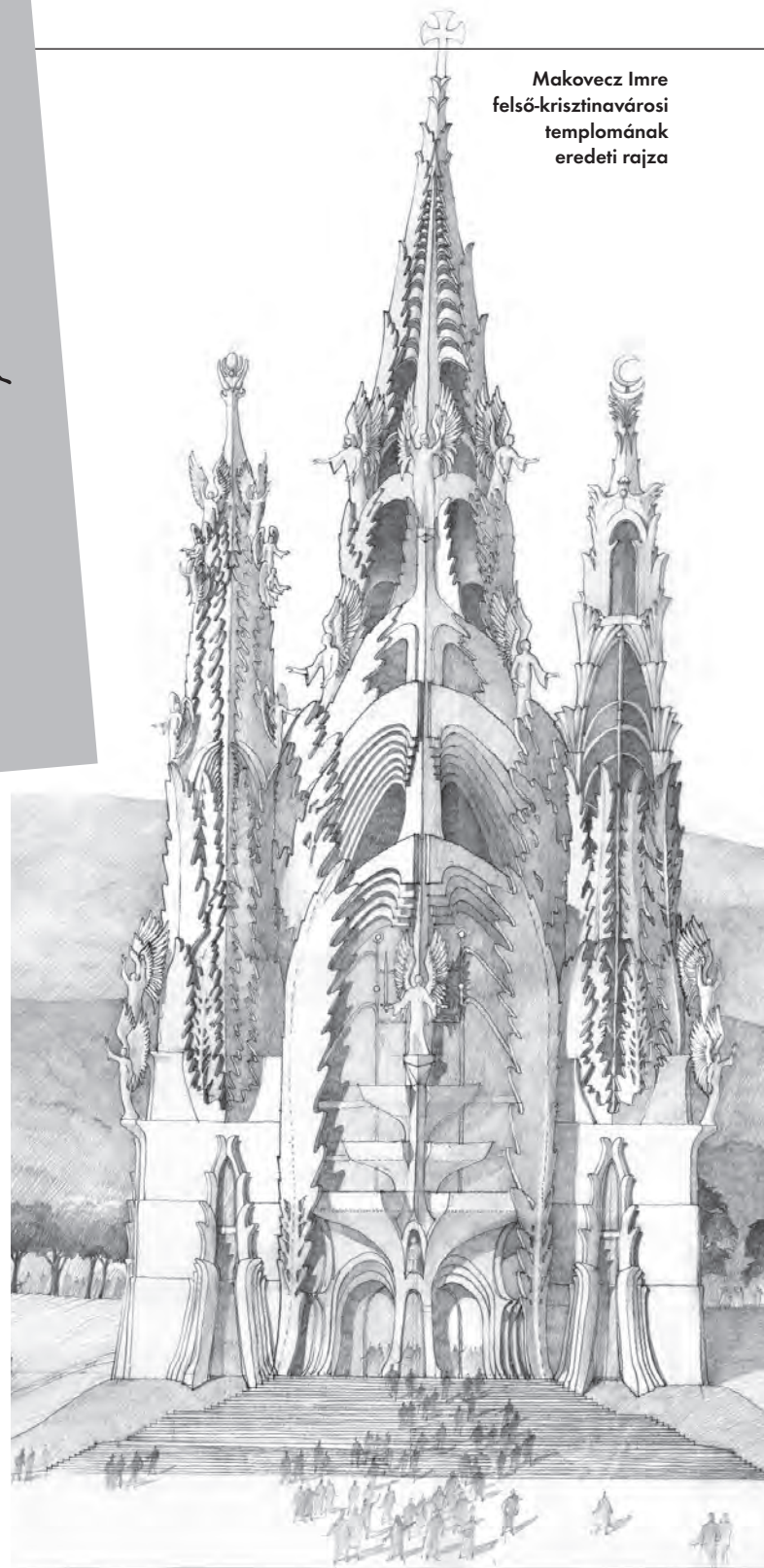
„– Ha azt nézi, az eddig tervezett munkáiból mennyit nem fizettek ki, és mennyi az, ami nem épült meg, akkor milyen az arány?

– Mostanában azt mondhatom, hogy minden negyedik munkámat nem fizetik ki. Szerződés ide, szerződés oda, számtalan példát tudnék sorolni, de minek. A megépülés százaléka jobb ennél. Nem sok házam vagy tervem van olyan, ami nem valósult meg.

– Amit szívből kívánok, hogy megvalósuljon, az talán a legnagyobb munkája. Valahol azt írta, lehet, hogy ez lesz az utolsó épülete, a felső-krisztinavárosi Szentek és kárhozottak temploma.

– A harag és a szégyen is benne van ebben a munkában. Szubjektív, amit mondok: ott, a felső-krisztinavárosi templomban voltam elszédülő és gyerekkoromban elkezdtek építeni a templomot, nagyon szép terv alapján. Aztán jött a háború, és abbamaradt. Ezt is államosították. Végül is ennek az épületnek a karrierje a Hully Gully diszkó lett. A rendszerváltás eredményeképpen területileg visszakerült részben az egyházhoz, részben az önkormányzathoz. Az én számomra tehát nem közömbös a dolog. Egy olyan templomot akartam csinálni, amelyben egyszerre jelenjen meg a legfontosabb és a legelképezhetőbb ellentétpár: a kárhozottság és a megváltás. A kárhozottságot és a megváltást egyszerre csak úgy tudtam elképzelni, hogy olyan lejtős és emelkedő hidakat építettem be egy – a meglévő alaprajz által determinált – térbe, amelyiken végig, szobrok formájában, kárhozott emberek vannak. Ezeknek a hidaknak a kereszteződésében az apszissal szemben Mihály áll, aki a legnagyobb ellensége a Sátánnak. Mihály, aki természetesen Jézus arcával jelenik

Makovecz Imre
felső-krisztinavárosi
templomának
eredeti rajza

meg, és szemben áll a feltámadt Krisztussal, aki az apszison egy nagyon magas posztamensnek a tetején áll. Mint aki úgyszólván a mennybe megy. Ennyi a funkcionális része. Ami pedig a szerkezetet és a megjelenést illeti, régóta foglalkoztat, hogy megkövesedett lombos fákból kell tudni összerakni egy tornyot, egy szerkezetet, ez az épület valójában tehát megkövesedett növényvilágot jelent a maga kombinációival, az angyalokkal és egyéb kóválygó személyekkel együtt. Akaratomtól függetlenül, természetesen beugrik ide Gaudi neve, ha tetszik, ha nem.

– Igen, az biztos, hogy ha az ember ránéz, akkor a Sagrada Família az első impresszió.

– Hát persze. Egyrészt a méretek, tehát a tornyok méretei is adják ezt, amellett, hogy a Sagrada Família sokkal nagyszerűbb épület, mint amit én valaha is ki fogok tudni találni.

– Ezt majd eldönti az utókor.

– De nem. Nincs... az utókor. Nem érdekel az utókor.”

A Feltámadás temploma lehetne...

Eddig az idézet. Én pedig még az adás évében, 2006-ban átvehettem építészet, építőművészet kategóriában a Prima Primissima díjat, és egy hét múlva felajánlották, hogy korkedvezményel elmehetek nyugdíjba. A szakmával való, három és fél évtizeden át tartó, mindennapos kapcsolatomban lazult, nem követtem már annyira szorosan a szakmai fejleményeket. Aztán egy napon a rádióban meghallottam, hogy Makovecz Imrét Rómában a La Sapienza Egyetem díszdoktorává avatta. Tudtam, hogy ez számára rég várt és nagy megtiszteltetés, gondoltam, jó volna erről beszámolni a televízióban. Feledy Péterhez fordultam, akinek a segítségével, egy operatőrrel készíthettünk interjút Imrével, amely az egyik délelőtti műsorban adásba is került. Megdöbbenett, hogy a rég látott Makovecz Imre mennyire megváltozott, korábbi önmagához képest milyen törékennyé vált. Kilépvén a műterméből az operatőr kollégával szorongva egymásra néztünk, és szinte egyszerre mondtuk: jó volna portréfilmet forgatni róla. Ismét Feledy Pétert kerestem, aki készségesen támogatta, hogy kétszer fél napra kapjak egy minisztábot.

Amikor Makovecz Imrének felvettem a forgatási szándékomat, meglepő módon, „hosszú történelmünk során” most először, nem tiltakozott, nem akart lebeszélni róla, sőt, tőle szokatlanul, készségesnek mutatkozott. Búcsúzáskor a kezembe nyomta egy nemrég megjelent könyvét, az Írások 1989–2009 címűt. Hazaérve azonnal elkezdtem olvasni. Az Írások súlyos mű, nehéz felpillantani belőle. A kötetben Makovecz olyan kérdéseket is feltesz, amelyeket mások megfogalmazni sem mernek. Műfaját nehéz meghatározni. Ezek a nemzetünk féltéséből fakadó, a jövőnkéről szóló rendhagyó, nemegyszer indulatos írások a szerző szerint olyanok, mintha valaki magában beszélne.

Az jutott eszembe, hogy a televíziós beszélgetésben az obligát kérdések helyett a könyvből vett idézetek mentén készüljön majd az interjú. Az ötletnek Imre megörült, és így készült el *Ami megtörtént, és ami megtörténhetett volna* címmel a vele készített harmadik, az utolsó portréfilmem. Természetesen érdekelt, hogy vajon mi történt az öt évvel korábban bemutatott felső-krisztinavárosi templom tervével. – Semmi! – felelt csalódottan, szomorúan. A filmben azért ismét szóba hoztam:

– „Megtervezte élete egyik legfantasztikusabb munkáját pár éve, a felső-krisztinavárosi templomot, amelyek...

– Az nekem is keserű...

– ...amelyik a környéknek, de az országnak, a városnak is az egyik legemblematisabb – nem is tudom, milyen jelzővel illessem – építészeti műve lenne, lett volna.

– Igen. Rádadásul az én számomra a felső-krisztinavárosi templomot szubjektíve befolyásolja az is, hogy ott voltam elsődöző. Herman tisztelendő úr megszervezte az akkori tíz-tizenkét éves gyerekeket,

Makovecz Imre a Kecse utcai irodájában

hogy az özvegyé vált és romok között élő családoknak külföldről jött használt ruhákat és vidékről szeretetsomagként érkezett enniválókat hurcoljunk széjjel. Addigra már – a háború utáni időkre – az új templomnak az alapjai meg voltak építve, kiálltak a vasak fölfelé. És az évek során az történt, hogy a félkész házat elvették az egyháztól, és egy diszkó-bárt – ami magyarul kuplerájt jelent – csináltak belőle. A rendszerváltás után az egyház visszakapta, és akkor jött a XII. kerületi önkormányzattól a megbízás, hogy erre csináljak egy tervet. És a gyerekkori emlékeimmel együtt boldogan álltam neki ennek a munkának. A megbízást messze túlteljesítve, részletesen feldolgoztam a tervet, annyira, hogy nem sok kellett volna hozzá, hogy építési engedélyhez jusson.

– *Lehet, hogy most jött el az idő, hogy a felső-krisztinavárosi templomot – a magyarság feltámadásának szimbólumaként is – közadakozásból fel kellene építeni. Annál is inkább, mert Makovecz Imrének Budapesten nincs egyetlen igazán jelentős épülete sem. És immár annak is tíz éve, hogy a kiváló művészettörténész, Dávid Katalin a Magyar Nemzetben így írt: »A jövő a*

legenyhébb kifejezéssel szólva is furcsának fogja találni, hogy nem adtunk magunknak elég lehetőséget megszerezni a tőle kapható kincseket. Külföldön igen. Ott értik, várják, kívánják tőle a munkáit. De itthon? Eltelik az évszázad, és egy eldugott épületen kívül, Makovecz Imrének nincs egyetlen reprezentatív munkája sem Budapesten. A hasonlat nem túlzó. Olyan ez, mintha hiába keresnénk Rómában Michelangelo emlékét.« *Eddig az idézet és a mulasztást mivel lehetne méltóbb módon pótolni, mint az építész számára érzelmileg is talán a legfontosabb művének, a felső-krisztinavárosi Feltámadás templomának világra segítésével. Közös akarattal, közös segítséggel.*”

A templomépítés ügyének e 2010-es felmelegítése egyszerre sok pártoló hívet talált, fontosakat és lelkeseket. Makovecz Imre is újra reménykedett, hátha mégis felépül életműve egyik legfontosabb alkotása. A tervezésbe bevonta kollégáját, barátját, Nagy Ervint, aki korábban – a pályázat idején is – a XII. kerület főépítésze volt. Nyilván ez adta Ervinnek később az ötletet, hogy mi ketten adjunk be egy elvi engedélyezési kérelmet. Ez az elvi kérelem senkit sem kötelezett volna semmire, célja csupán az volt, hogy kiderüljön: arra a helyszínre az az épület egyáltalán megépíthető-e. Jó szándékú kezdeményezésünk azonban gellert kapott: a kerület értesítette a plébános urat, ő a bíboros urat, hogy mi építési engedélyt kérünk illetéktelenül más tulajdonára! És bár próbáltam levélben tisztázni a félreértést, de az a templomépítéssel kapcsolatos – már korábban is sejtett – ellenérzés mind a katolikus egyház feje, mind a polgármester úr részéről megerősítést nyert. Olyannyira, hogy pár éve a tervezett templom helyén felépült a felső-krisztinavárosi plébánia új közösségi háza Müller Ferenc építész-mérnök tervei alapján. Az egyház saját forrásából és a kormány támogatásával létrejött, Apor Vilmosról elnevezett épületet 2017. június 18-án Erdő Péter bíboros, esztergom-budapesti érsek áldotta meg. ☛

LÁBJEGYZETEK:

¹ *Makovecz Imre műtermében*, MTV 2006. 01. 15.

² *Makovecz* MTV 1987. 10. 21. Megjelent a Lyukasóra 2020/1. számában.

³ *Ami megtörtént, és ami megtörténhetett volna*. MTV 2010 – Megjelent a Lyukasóra 2011/5. számában.

Makovecz Imre grafikája

MAKOVECZ ÖRÖKSÉGE

Négy évvel Makovecz Imre halála után, 2015-ben az In memoriam Makovecz Imre című dokumentumfilmjünkben a filmrendezők, Dárday István és Szalai Györgyi újra az asztalra tették Makovecz felső-krisztinavárosi templomának ügyét is: „Makovecz Imre egyéni kompozíciójú épületeivel vált híressé. Szándéka, hogy műve eglyényegűvé váljon a környezettel, az organikus építészet hazai mesterévé emelte. A templomtervezést, saját bevallása szerint, ünnepként élte meg... Az 1950-es években a Budapesti Műszaki Egyetemen Weichinger Károly professzor hívta fel a fiatal tehetség figyelmét Frank Lloyd Wright munkásságára. Ő volt a szerves építészet atyja, és a megismerése pillanatától Makovecz szárnyaló képzeletének szikrája. A Kárpát-medencében száznál is több közösségi épület, templom és művelődési ház őrzi Makovecz Imre stílusjegyeit annak ellenére, hogy évtizedekig az árral szemben haladva alkotott. Nemzeti keresztény polgári értékrendje csak a rendszerváltás után talált támogatottságra. Hogyan formálta át a wrighti eredetű tanítást Makovecz Imre? Mivel váltott ki társadalmi megosztottságot művészete? Vajon megépülhet végre az első és egyedüli Makovecz-templom Budapesten?” Eltelt újabb jó öt esztendő anélkül, hogy érdemben előrelépés történt volna. Am napjainkban, mintha az idők szavára hallgatva, és ezzel egy időben az oltalomra szoruló, feleszmélő keresztény szellemiség egyértelmű manifestálódása által, mintha mégis mozdulna – ahogyan most emlegetik – Makovecz katedrális felépítésének ügye. Nem csoda hát, ha kulturális tévéműsorokban egyre többször a közbeszélgetések témájául szolgál.

ÖSSZEKÖTNI FÖLDET ÉS EGET...

Közbeszélgetés a Feltámadás templomáról

A Hír TV január 1-i Credo műsorában – mondhatni évkezdő, ünnepi adásában – Földi-Kovács Andrea műsorvezető Makovecz két Kossuth-díjas barátjával és a fiával beszélgetett: Melocco Miklós szobrászművésszel, Nagy Ervin építésszel, volt országos főépítésszel, valamint Makovecz Pállal, a Makovecz Imre Alapítvány elnökével. Annak apropóján, hogy a felső-krisztinavárosi templomának – vagy ahogyan a műsorvezető emlegette: Makovecz budapesti katedrálisának – a megépítése mellett egyre többen hallatják hangjukat, egyre többen szállnak síkra. A műsorvezető elsőként Makovecz Imre fiát kérdezte.

– Az ön édesapjának a neve egybeforrott az organikus építészettel. Miben áll ennek az építészeti stílusnak a lényege?

Makovecz Pál: – Ég és föld közötti építészet az övé: összekötni törekszik az eget és a földet, a feljebb valót és a lentebb valót, a sötétséget és a világosságot, a bennünk élő jót és a rosszat, amelyeknek a jelenléte egyidejűleg határozza meg az életünket. Amelyből hitünk és neveltetésünk alapján mi a felfelé törekvő utat keressük... Azt hiszem, ezek jelennek meg az ő épületeiben, ezt érzi mindenki, aki belép egy Makovecz-házba.

Narrátor: Már fiatalkorában kiütközött egyéni látásmódja. Épületei merőben újnak és egyben ősinek hatottak. De gondoljunk csak

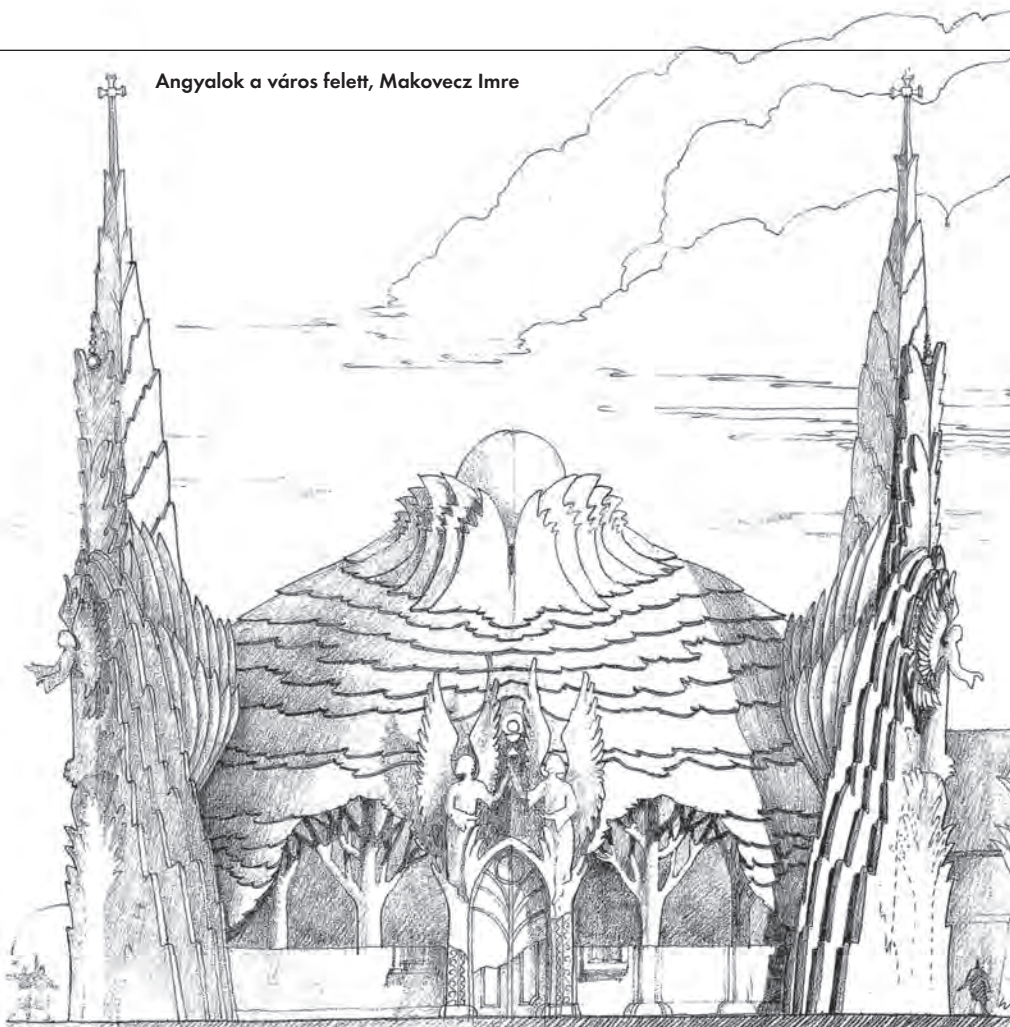

A Hír TV adásában Melocco Miklós a műsorvezetővel

bele! A híradók ekkor gigantikus lakótelepek átadásáról számoltak be, nem pedig a falvakról, ahogy ő fogalmazott, a másik Magyarországról. A kommunista hatalom idegenkedve nézett mindenre, ami nem a haladást, a modernizmust tekintette istenének. Tehetsége mégis utat tört, és már a rendszerváltás előtt számos, máig jól ismert épülettel tette le kézjegyét. Így vált nemcsak az organikus építészeti stílus hazai megteremtőjévé, hanem a másik Magyarország szellemi alapítójává. Szavára művészek, jeles gondolkodók, közéleti szereplők figyeltek

oda... Amikor eljöttek a változás évei, már szabadabb körülmények között, egy kevésbé gátló közegben tudott alkotni. Így máig neki köszönheti csúcsos templomát Paks, Százhalombatta és Siófok. Ki ne látta volna már a Pázmány Péter Katolikus Egyetem piliscsabai campusát, a makói Hagymaházat vagy éppen az egrusodát? De a sevillai világkiállítás magyar pavilonja vagy a csíksomlyói Hármashalom-oltár is mind az ő keze munkáját dicséri, mint megannyi más ismert, csakis őrá jellemző épület országszerte.

Angyalok a város felett, Makovecz Imre

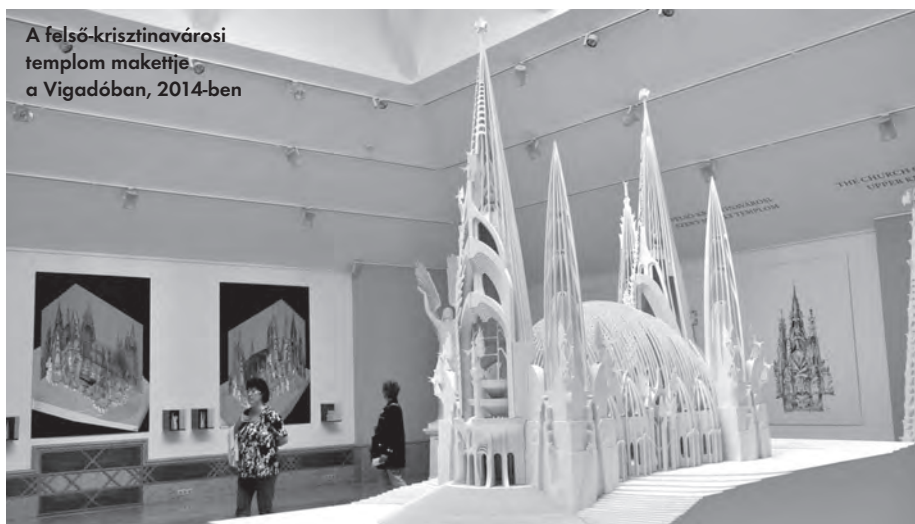
– Milyen kapcsolat alakulhatott ki ilyen rendkívüli személyiségű édesapával?

Makovecz Pál: – A mi kapcsolatunk tisztán apai és fiúi volt nagyon sokáig. Azok a mesék, amelyeket gyerekként tőle hallottam, ugyanazokat az alapvető konstrukciókat hordozták magukban, mint az épületei is. Ezt gyerekként az ember nem érzi, csak azt érzi, hogy a mesében minden rendben van. Főnt van az, aminek főnt kell lennie, és lent van, aminek lent kell lennie, a jó az jó, a rossz, az pedig rossz, és nincsenek összekeverve az értékek, ahogyan manapság sajnos, hogy úgy mondjam, trendi. Nagyon jó volt a kapcsolatom vele, sokat és mélyeket beszélgettünk, tehát, hála Istennek, nem úgy ment el, hogy úgy érezném, mennyi minden nem történt meg, ami megtörténhetett volna... Persze, ki tudja, hogy még mi minden várt volna ránk. Viszont itt van ez a fantasztikus örökség, amelyről a család úgy döntött, hogy egyben kell tartani és ápolni kell, ezért hoztuk létre a *Makovecz Imre Alapítványt*, és az alapítvány elnökeként nap mint nap szívesen foglalkozom ezzel az örökséggel. Így ezen keresztül napi kapcsolatban maradtam vele.

Földi-Kovács Andrea a baráthoz, Nagy Ervin építészhez fordul.

– Azt már kevesebben tudják Makovecz Imréről, hogy egészen máig, éppen Budapesten, ahol élt, alkotott és meghalt, nem áll egyetlen, általa megálmodott középület sem. Így ment el 2011 őszén. Élete végéig egy terven dolgozott. Egy budapesti templomén, amelyről már letett,

A felső-krisztinavárosi templom makettje a Vigadóban, 2014-ben

hogyan valaha is megvalósulhat, de ő konokul küzdött érte...

Nagy Ervin: – Imre már nagyon beteg volt, amikor a felső-krisztinavárosi templom tervét megismerhettem. Egyszer, egy nagyon mély hullám után, amikor már azt hittük, hogy nem is tud többé a betegsége fölé emelkedni, kicsit mégis jobb kedvre derült, beállított a szobámba, és lerakott az asztalra egy összetekert papírt. Ez máskor is előfordult; ő elment, én kinyitottam a paksamétát, aztán nem értettem az egészet... Nem érttem, hogy valaki megnyer egy pályázatot, amelyben a gyerekkora révén mélyen érintett – az én gyerekkorom is ott zajlott a kerületben, a polgármester úré szintén –, mindenki dicséri, hogy Imre, ez életed leg-

jobb terve, gyönyörű, amit csináltál, de végül semmi nem történik. Eltelik néhány év, már súlyos beteg, valószínűleg már az Úristennel beszélget, aztán anélkül, hogy bárki megkérné, rajzol egy újabbat, egy fantasztikus katedrális, amely tényleg meghaladja az előzőek léptékét.

– Mit jelent az ön számára, hogy átvehette Makovecz Imrétől ezt a munkát?

Nagy Ervin: – Rendkívüli megtiszteltetés számomra. Tíz éve foglalkozom vele, öt éve pedig már csak ezzel, magam is vénember vagyok már, és ha úgy akarom, hogy megépüljön, ahogy kell, azt már nem lehet csak papíron és ceruzával. A legkorszerűbb módszerekkel kell dolgoznunk...

– Itt ülünk egy csodálatos katedrális háromdimenziós modellje mellett. Mi az, amit az édesapja építészetileg megfogalmazott ebben a templomban? – fordul a szépséges makett mellől a műsorvezető újra Makovecz Pálhoz.

Makovecz Pál: – Ez a terv olyan, mint egy koronaékszer, vitathatatlanul az életmű csúcsa. Amiről az elején beszéltem, a kettősség, a főnt és lent, a jó és a rossz, ez mind benne van. Találkoztunk ezekkel a jegyekkel más épületekben is, de ilyen koncentráltan és ilyen világosan egyikben sem. Itt már nem metaforáról van szó, világosan mutatja azt a pontot,

ahol az életünket éljük. Az ég és a föld között. Ahol minden percünk, minden tettünk egy-egy döntés, egy-egy útelágazás a jó és a rossz irányába. Ebben a templomban át kell éljük az esendőségünket, hogy aztán törekedjünk arra, hogy fölfelé haladjunk az úton.

Narrátor: Kétszáz angyal tekint le ránk a templom magasából. Makovecz Imre korábbi munkáiban is nagy jelentőséget tulajdonított ezeknek a mennyei lényeknek. Számos templomában ott állnak és vigyázzák Isten teremtett világát. Ő maga így vallott az angyalokról: „Az angyal együtt sír és nevet velünk. Össze van kötve a sorsa a miénkkel. Őrizője és fenntartója annak a lehetőségnek, hogy fel tudunk emelkedni. Ő a kapu... Nem szabad az angyalt

Makovecz
rajza

tündérnek elképzelni, kis szárnyakkal, lenge ruhában, ha közvetlenül találkoznék egy angyallal, akkor elégnék.”

– *Több száz angyal lesz majd ebben a katedrálisban, és ezek az angyalok Melocco Miklós nevéhez fognak majd fűződni. Úgy hallom, hogy ezek az angyalok egyenként, külön-külön személyiségek lesznek majd...*

Melocco Miklós: – Hát ez bizony még hátravan, miközben én százéves lettem... Míndig irigyeltem az építészeket, és most már ezt csinálom... Rajzok valamit, azt építse meg egy műhely! De megépíthetővé kell rajzolni, csak gondosan és szépen... Milyenek az angyalok valójában? A lehető legszebbnek elképzelt emberek. Szárnyuk van, tudnak repülni, amit az ember csak repülőgéppel képes megoldani. Az angyalok vágyábrándok.

Narrátor: Makovecz Imre a templom tervét következetesen csak felső-krisztinavárosi templomnak nevezte. Az Apor Vilmos térre, egy hányattott sorsú telekre tervezte. Azt remélte, ha csak halála után is valósulhat meg, mégis az lesz az első és egyetlen temploma a fővárosban, pontosan ott, ahol gyermekora éveit élte. Ám ahogy az évek teltek-múltak, a terv csak terv maradt.

Makovecz Pál: – Várjuk azt az ihletett pillanatot, amikor egyszer megszületik az akarat és a szándék, hogy ez a templom megépüljön. Az nyilván meg fogja hozni majd a helyszínt is, ahol ez a templom megépülhet. Azt gondolom, hogy ennek a templomnak Budapesten van a helye. Ez a templom, ha megépül, úgy érzem, hogy a magyarságnak, az európai kereszténységnek olyan jele lesz, olyan zarándokhelye lehet, olyan spontán pasztorizációs helyszín, ahova ha betér egy akár védtelen lelkű turista, úgy fogja megérinteni ez a templom, hogy más emberként megy ki, mint ahogy bement. Egy ilyen helyszínre szükségünk van. Különösen ebben az időben, amikor lassan az ember félve ejti ki azt, hogy ő keresztény. Azt gondolom, hogy jelet kell tenni. Jelet kell hagyni, hogy ezek a mi gyökereink, ez a mi hitünk. És azt gondolom, hogy erre ez a templom alkalmas.

És ez azokat is meg fogja érinteni, akik számára ez még egyelőre távoli. Sokszor hallunk arról is, hogy a pandémia miatt az egész világon válság van, hát mikor, ha ne most forduljunk az égiekhez? Lehet ez fogadalmi templom. Hálaadó templom. Éppen járvány idején igenis építsünk templomot, mert szüksége van rá a világnak!

Melocco Miklós: – Miért kell hát megépülnie ennek a templomnak? Önvédelemből. Ha az ember olyan helyen lakik, ahol ilyen felemelő, szép épületek vannak, az ő lelke is megszépül.

– *Mennyi idő alatt lehetne felépíteni ezt a katedrálisat?*

Nagy Ervin: – Imre mindig tíz évet mondott, de ez nagyon sok mindentől függ: pénz, paripa, fegyver... Hány évig épült a párizsi Notre-Dame? Száznyolcvan évig. Én azt gondolom, hogy el kellene kezdeni. Elmentek az oroszok? Elmentek. Szabad országban élünk? Igen. Miért ne építenék meg? Mondjon egyetlen okot rá!

Narrátor: Szent Pió atya, a XX. század egyik legnagyobb szentje számos jóslatot tett. Az egyik ismert jóslatát éppen hazánkról mondta: „Magyarország egy olyan kalitka, amelyből egyszer még egy gyönyörű madár fog kirepülni. Sok szenvedés vár még rájuk, de egész Európában páratlan dicsőségben lesz részük. Irigylem a magyarokat, mert általuk nagy boldogság árad majd az emberiségre. Kevés nemzetnek van olyan nagy hatalmú őrangyala, mint a magyaroknak, és bizony, helyes lenne erősebben kérniük hathatós oltalmát országukra.”

A lelkek gyülekezőhelye

Három héttel később, január 20-án az M5-ös tévécsatornán az *Ez itt a kérdés* műsorában folytatódott Makovecz örökségéről a nyilvános gondolatsere. Akkor Makovecz Pál így tért vissza a Credóban zajló beszélgetésre: „Január 1-jén volt egy riport, egy naivnak gondolt diskurzus: egy fiókban heverő gyönyörű tervről. És olyan hihetetlen pezsgés támadt utána, amely mindenkinek a várakozását meghaladta! Sokkal nagyobb tehát a közérdeklődés és az igény ez iránt, mint valaha is gondoltuk volna. Most ennek a fellángolásnak az elején vagyunk. Az alapítványon belül mi magunk is bizonytalanok vagyunk, mit kezdünk ezzel a hihetetlen hullámmal, hogyan jelenítsük meg, hogyan fogjuk össze? Mert ezt szeretnénk: keressük rá a megoldást, hiszen mindenképpen képviselnünk kell azt a seregnyi embert, aki emögött áll.

A templomépítők vallják: az istenháza nem pusztá épület, hanem a lelkek gyülekezőhelye. Aki templomot emel Istennek, egyben szellemi közösséget is épít. A katedrális ügyét felkaroló civilek is úgy tekintenek kezdeményezésükre, mint a templomépítők egyre bővülő közösségére.”

❖ *Összeállította: Sággy Ildikó*

A SZÁZAK TANÁCSA* FELHÍVÁSA A FELTÁMADÁS TEPLOMÁÉRT

A Makovecz Imre által tervezett Feltámadás temploma a világon élő valamennyi krisztushívó magyar temploma lehetne. A Százak Tanácsa – tagjainak teljes egyetértésével – javasolja a magyar társadalomnak és a nagyvilágban élő minden magyarnak, hogy a magyar kultúra napja alkalmával, a vírusos világjárvány közepén, amikor

Európa gazdag országaiban középkori templomok pusztulnak el vagy lesznek üzletké, billiárdtermekké, vagy éppen hívők hiányában néptelenednek el, hogy *a kereszténység védelmében építsünk templomot!*

Javasoljuk, hogy a templom építésére már évekkel ezelőtt létrehozott *Somssich Alapítványt* minél több szervezet és magánszemély keresse, hogy megkönnyítsük az erkölcsi és anyagi kötelezettségek vállalásának felelős döntését!

A 2021. év soros elnökei: Bakos István, dr. Bíró Zoltán, dr. Fekete Gyula, Foltán László, dr. Gyurkovits Kálmán, dr. Szijártó István (ügyvivő elnök).

* A teljes nevén Százak Tanácsa Közhatalmú Egyesület magyarországi civil szervezet, egy a Magyarok Világszövetségében fogant gondolat szellemében, 1996-ban alakult meg százötven civil szervezet ezeröttszáz ajánlásából, a legtöbb szavazatot kapott száz személyből. Alapító elnöke Fekete Gyula író (1922–2010) volt. A soros elnökség öt tagja évente változik.

WELTLER ILDIKÓ

A FEJEDELEM HAJLÉKA

Diószegi László
igazgató a felújított
Rákóczi-várkastély
udvarán

mai keleti szárnyat egy korábban itt állt épület helyén ekkor emelték. Az épület – hasonlóan több más értékes Kárpát-medencei kastélyhoz – a XX. század megváltozott társadalmi, pénzügyi viszonyai következtében a század végére aggasztóan rossz állapotba, a teljes pusztulás határára került.

A várkastély megmentése és felújítása Szlovákia és Magyarország műemlékvédelmi szervezeteinek együttműködésében, 1998-ban kezdődött el, ám a munkálatok a 2000-es évek elején, pénzügyi források hiánya miatt megszakadtak. A munkálatoknak Áder János magyar és Ivan Gašparovič szlovák köztársasági elnök találkozója adott újabb lendületet 2013-ban, amikor a felek megerősítették, hogy a két ország együttműködik az épület felújításában. Az építkezés első ütemének megkezdésére 2018-ban a magyar kormány támogatása biztosított lehetőséget, amelynek révén megoldódhatott a kúria teljes körű szerkezeti helyreállítása, valamint a kő- és falkép-restaurátori munkálatok elvégzése. Diószegi László igazgató beszámolt arról is, hogy a járványhelyzet ellenére a várkastélyban tavasszal „próbaüzem” indul, hiszen ki kell alakítani a szálloda és az étterem működését, a szállásfoglalás lehetőségét, képes informatikai rendszerről gondoskodni, szolgáltató honlappá kell alakítani az eddig a felújítás híreiről beszámoló honlapot. Egyáltalán: meg kell tölteni étellel a szép felújított épületet, hogy megnyithassa kapuit a nagyközönség előtt. Fontos az is, hogy az új komplexum működése ugyanolyan magas színvonalú legyen, mint maga a felújítás. Ennek érdekében már 2020 ősze óta hirdetnek állásinterjúkat, amelyekre számos helybéli is jelentkezett az egyes pozíciókra. Mostanra kialakult az az alkalmazotti

A Rákóczi-kastély Borsiban

„Ez az év a nagy átadások éve lesz!” – így summázta mondandóját *Diószegi László*, a Teleki László Alapítvány igazgatója januári, évindító beszélgetésében, amelyben a sajtó képviselőinek számolt be az alapítvány eseménydúsnak ígérkező 2021-es évről. Mindenekelőtt a határon túli magyar műemlékvédelem legfontosabb beruházására hívta fel a figyelmet: a Felvidéken, a magyar határtól alig

öt kilométerre lévő borsói Rákóczi-várkastély – II. Rákóczi Ferenc szülőháza – teljes körű felújítására. A magyar reneszánsz építészet ritka és különösen értékes épületegyüttese már újjászületve várja a látogatókat.

Az igazgató elmondta, bár kézenfekvő lenne, hogy a főként a magyar és részben a szlovák kormány támogatásával újjáalakult várkastélyt március 27-én, a fejedelem születésnapján adják át, ám a karanténos, szájszoros helyzet miatt még várnak az ünnepélyes megnyitóra. – Szeretnénk megvárni, amíg méltó módon lehet megszervezni az eseményt, amelyen reményeink szerint Áder János magyar és Zuzana Čaputová szlovák köztársasági elnök nyitja meg a csodaszép kastélyt.

1676. március 27-én a várkastélyban született II. Rákóczi Ferenc magyar főnemes, a Rákóczi-szabadságharc vezetője, erdélyi fejedelem. A reneszánsz kúria az 1563–1638 közötti időszakban épült, s eredeti kőkeretei végig a helyükön maradtak. A kétszintes épületen az 1940-es években komoly átalakítási, rekonstrukciós munkálatokat végeztek, a

gárda, amelyikkel belevághatnak az üzemeltetésbe. Már a vége felé jár a várkastély közvetlen környékének kialakítása is. Épül a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem által megtervezett nagyszabású interaktív Rákóczi-kiállítás. Lesz majd korhű ügynevezett szabadulószooba és VR, vagyis virtuális valóságsooba is. Tervezik még a különleges, Rákóczi tematikájú játszótérrel, amely a kastély mellett kap majd helyet. A felújításra létrehozott II. Rákóczi Ferenc Nonprofit Szervezet ezenkívül részt vesz egy szlovákiai turizmusfejlesztési pályázaton is annak érdekében, hogy a borsói Bodrog-part közelében kajak-kenu- és kerékpáros-táborozóhelyet hozhassanak létre.

Vagyis Borsiban az építészeti munkák lényegében elkészültek, jelenleg a kastély környezetének kialakítása, valamint a kastélyban helyet kapó turisztikai attrakcióknak a megvalósítása zajlik. Annak reményében, hogy a fejedelemhez méltó ünnepélyes megnyitó a járvány múltával mielőbb elkövetkezhet. ♡

SIMON ERIKA

LISZT FERENC SÉTÁLT E SZŐLŐSKERTBEN...

Látogatóban Eszterbauer János szekszárdi borásznál

Az Eszterbauer Borászat tulajdonosa. Több nemzetközi borversenyen nyertek aranyérmet: International du vin Paris, Citadelle du vin Bordeaux, Challenge International du vin Bordeaux, Monde Selection Bruxelles, és másutt. A Nagyapám kadarka az Országház bora címet nyerte el 2018-ban. Borászata a Magyarország legszebb szőlőbirtoka 2020 versenyben, a középbirtok kategóriában győztes lett.

Köztudott, hogy Szekszárd nemcsak Garay János (a Háy János megalkotója), majd Babits Mihály, a filozófus Dienes Valéria meg Mészöly Miklós városa, hanem Liszt Ferencé is. A nagy zongoraművész többször itt ünnepelte születésnapját, négyszer volt vendége Szekszárdon Augusz Antal bárónak, részt vett a Kisboldogasszony-kápolna (Remete kápolna) búcsúján, járta a környéket, szerette ezt a vidéket. Decs parasztházaiba is bekukkantott, megcsodálta a sárközi népviseletet, a táj talán gyermekkorára, Doborjánra is emlékeztette.

– Liszt ezen a birtokon is járt, a távoli elődök szőlőskertjeiben, ahol most a ti boraitok készülnek. Mit tudunk ezekről a régi időkről?

– A szőlőművelő Eszterbauer család története 1746-ig visszakereshető a szekszárdi levéltári adatok között. Sváb és szerb gyökerekkel bíró dédapáink, ükapáink életében mindig kiemelt szerepe volt a szőlőnek és a bornak, erről árulkodnak a családi archívumból előkerült, lassan százéves fotóink. Ma a tizedik és a tizenegyedik generáció képviselői viszik tovább azokat az értékeket, amelyek felmenőink parasztpolgári társadalmának alapját szolgálták. Közvetlenül a szomszédunkban látható az a ház, amely akkor épült, amikor az újvárosi templom, az 1860-as évek közepén. Liszt ennek a fölszentelésére szánta híres *Szekszárdi miséjét*. Ez az épület volt Augusz báró présháza, a templom építői emelték ezt is. Itt volt a tízholdas szőlőbirtoka, ahova a városból Liszt gyakran kísértelt felüldülni. Az egykori, teljes Augusz-birtok a későbbi évszázadban a Schauber családe lett, jelentős része most a mi tulajdonunk.

– Szekszárdon utca, lakónegyed viseli a kadarka nevet, és itt, ahol beszélgetünk, az Eszterbauer-pincészet is a Bor utcában van. Liszt életének kedves epizódja, hogy ötven palack szekszárdi kadarka bort vitt Rómába IX. Pius pápának ajándékol. A kadarkának nálatok is fontos szerepe van. Említhetem a Sógort, vagy a Nagyapám nevű kadarka borotokat.

– Valamikor tekintélyes szekszárdi szőlős-

Eszterbauer János borász

gazdára, a címken szereplő kedvenc nagyapámra emlékezve készítettük ezt a finom kadarkát. Soha nem felejttem, ahogy gyermekként a lovas kocsik mellett ülve, a szekszárdi szurdokokban zötykölődve tettük meg a szőlőink közötti útszakaszt. A Schauber család 1912-ben kadarkát telepített. A kis ültetvény a borászatunk feletti domboldalon helyezkedik el, néhány éve vásároltuk meg a család mai utódaitól. Egyetlen kis szőlőterület maradt itt ebből a valamikori Augusz-birtokból. Nagyon büszkék vagyunk a százkilenc éves tőkékből született kadarka borunkra.

– Úgy tudom, Liszt annak idején hajóval érkezett Szekszárdra: Augusz báró a paksi kikötőben hintóval várta. De korábban az ide bete-

lepülők is vízi úton jöttek a nyugati vidékekről. Családotok története e földön csaknem három évszázadot ível át. Honnan, hogyan érkeztek a távoli ükapák, ükanyák?

– Több szekszárdi borászcsaládhoz hasonlóan a XVIII. század közepén, bárkán érkeztek az én sváb vagy bajor őseim is ide. Az anyakönyvet készítő pap valószínűleg megkérdezte: mi is a neved, fiam? Elhangzott, hogy „Erstebauer”, azaz első paraszt, földműves...

Az Eszterbauer-pincében régen és most

A pap alighanem rosszul értette s így vezette be az anyakönyvbe: erste helyett eszter. Szóval: Eszterbauer, ennyiben maradtak.

– Ebben a külső, tágas és szép pinceteremben sok palackot látunk, de hordót egyet sem...

– Majd látunk eleget, ha – mint a mesében – megnyitom a falban rejtő titkos ajtót. Ha megnyílik a fal mögötti vasrács, a belső pincénkbe léphetünk. Nagyon valószínű, hogy a család nem is sváb, hanem inkább bajor eredetű lehet. Most már sokat tudunk a betelepítés körülményeiről. Először is, ki kellett váltani magukat a földesuruknál, fiatal párok jöhettek, Bécsben volt a regisztráció, tutajjal jöttek a Dunán, ott mondták meg, hová kerülnek. Megkérdezték: „Mit csináltál eddig, fiam?” „Hát szőlőt kapáltam.” Akkor olyan helyre küldték, ahol ez a lehetőség adva volt. Adómentességet ígértek nekik. Szétbontották a bárkáikat, és a fát építkezésre használták.

Az Augusz-ház zongorája

a bikavért is örököltük... 1929-ben, amikor leginkább tombolt a gazdasági világválság, és a szekszárdi bor is nehezen volt eladható, akkor ő több szekszárdi borásztársával alakított egy pinceszövetkezetet. A szövetkezet felügyelőbizottságának elnöke volt. Annyira sikeres lett ez a pinceszövetkezet, hogy minden nagyobb városban borkiméréseket létesítettek az ország több pontján, és ezeknek a borkiméréseknek a falán szerepelt a szlogen: „A szekszárdi bikavér orvosságnál többet ér, aki issza, hőtig él.” Virágozott a városi római katoli-

kább a könnyűzene a műfajom, de imádom az operákat, meg Beethovent, Mozartot, Wagnert. Karácsony körül mindig elkap az ihlet és elkezdek gyakorolni, játszogatom a karácsonyi énekeket. Tényleg el tudom játszani a *d-moll toccata és fuga* körülbelül egyharmad részét. De mindig mindent előlről kell kezdenem, s napokig kell gyakorolgatnom ezeket a virtuóz futamokat.

– *Mikor készült az első palack borotok?*

– A legelső palack 2001-es évjáratú volt, de ez akkor még félig-meddig hobbiból készült.

Hírességek Szekszárdon
Augusz bárónál (Liszt, Mosonyi,
Ábrányi, Reményi, 1870)

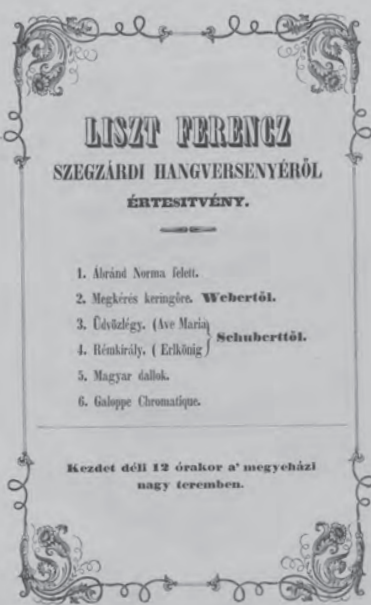
kus olvasó- és színjátszó kör is, ők mindenben részt vettek, nagyon felvilágosultak voltak. A Wosinsky Mór Megyei Múzeum Liszt Ferenc és Szekszárd című füzetében olvashatjuk, hogy Liszt 1865 kora őszén is épp Szekszárdon tartózkodott. Rögtönzött hangversenyt adott szónoklat helyett a szekszárdiaknak. A világhírű hegedűművésszel, Reményi Edével rapszódíát játszott, majd a zongorát az Augusz-ház ablakához vitette a kinn állóknak vejevel, Bülow-val négykezes átíratban játszották el a Rákóczi-indulót. A VIII. rapszódíát egyébként Liszt az öt áldozatos szívvel pártfogoló barátjának, Augusz bárónak ajánlotta. Lisztet elkísérték Szekszárdra tanítványai is. Itt volt vele lánya, Cosima, Bülow hitvese, aki később pedig Wagner felesége lett. Liszt megcsodálta a szekszárdi búcsú ünnepi forgatagát, a domb magasában ragyogó Remete kápolnát, s talán ivott a forrás vizéből is. A tiszta forrásvízért még ma is járnak a szekszárdiak a kápolnádomb aljához.

– *Tudjuk, zenekedvelő család vagytok, te például muzikáltál együtt barátaiddal, az Omega együttes tagjaival, és játszottad Bach híres d-moll toccatáját saját kis orgonádon.*

– Nagyon szeretem az orgona hangját. Van egy gyönyörű hangszerem, amilyennel különben a mai rockzenekarok is játszanak. Én nem vagyok zeneileg annyira kiművelt, nekem in-

Volt egy kisebb szőlőbirtokom a Porkoláb-völgyben, amit még az 1980-as években a nagyapám finanszírozott. Úgy éreztem, ez szinte púp a hátamon, de már készítettem bort önállóan. Azt gondoltam az 1990-es évek végén, hogy azt lepalackozom, és év végén elviszem ajándékba a műszaki cégem partnerének. Annyira ízlett nekik a bor, hogy azt mondták, ők vennének is belőle. Már üzleti lehetőséget látva a dologban, nekifogtunk... 2001-ben készült pár ezer palackkal. Elkezdtem fejleszteni a borászatot, aztán rájöttem arra, hogy ez nem jövedelmező tevékenység, csak viszi a pénzt. Közben a gyerekeim is csatlakoztak, nagyfiam a műszaki cégnél, lányom a borászatnál dolgozott. Úgy beleszerelmesedtem a történetbe, hogy már nem volt megállás: a gyerekeknek jövőképet is jelentett. Hála istennek a műszaki részlegünk jól működik, ipari automatizálással foglalkozunk, és ez már huszonkilenc éves vállalat.

Öröm tudni, hogy a szekszárdi szőlőhegyek, dombok tájain Liszt Ferenc és Babits Mihály is járatta a szemét, a maiak életéhez tartozó „őszi pincézés” hangulata pedig műveikben is jelen van. Illő lehet, hogy végül a város szülötének, Babitsnak idézzük néhány feledhetetlen verssorát: „Ó pinceszáj, illatos kripta! / Így leng e bús prэшáz felett / a Feltámadás drága titka.”

Hangversenyműsor 1846-ból

Anyai oldalon az 1800-as évek elejétől vannak adatok. Gránicz dédnagypapa szerb volt, vagy horvát, a Jóisten tudja. Mindig magas kalapot hordott, ezzel próbálta az alacsony termetét kompenzálni.

– *Jellegzetesek és egyedülállóak a hangulatos családi fényképek a borcímkéken. Nemcsak a családok története érdekes, a borászaté is. Tele van küzdelemmel, munkás évtizedek tapasztalatainak szépségével, gyötrelmekkel... Mi is az a tüke?*

– Az ősök tiszteletének jeléül nagyszüleinket és dédszüleinket jelenítjük meg a címkéken. Ezért egyik bikavér borunknak a *Tüke* nevet adtuk. A tüke annyit jelent, mint tősgyökeres, legalábbis itt, a Dél-Dunántúlon. Dédnagypapám szerepel a címkén, aki a szekszárdi parasztpolgári világ egyik meghatározó alakja volt. Édesapja, ükapám Szekszárd város bírja (1867), ő maga az 1910-es években a város képviselő-testületének tagja, 1919-ben a kommunista diktatúra túsza. És egy azon tüke szekszárdi szőlőművelők közül, akikről